

“ՍԻՐԵՑԷՔ ԶԵՐ ԹՅՆԱՄԻՆԵՐԸ”

Դժուարահասկնալի խօսքեր, մանաւանդ անհանդուրժելի պատուէրներ կը կարծուին ըլլալ Յիսուս Բրիստոսի աստուածապատգամ հրահանգները: Երբ սիրենք, հաւատանք ու մեծարենք ազգային հերոս մը, կը ջանանք ըմբռնել նաեւ անոր հրահանգած պատուէրները և հնազանդիլ անոր հրամաններուն, մանաւանդ երբ ուխտեալ ու նուիրուած անդամներն ենք անոր շարքերուն: Ո՞վ է այն ֆետային որ պիտի համարձակէր բողոքել իր մեծաւորին տուած հրամաններուն, որքան որ ալ այդ հրամանները անտրամաբանական թուէին:

Մարդկութիւնը փրկելու համար նահատակուող, Իր Հօրը կամքը կատարելու համար անձնուրացօրէն խաչուող Յիսուս Բրիստոս կ'ըսէ.

Սիրեցէ՛ք ձեր թշնամիները, օրհնեցէ՛ք ձեզ անիծողները, բարի՛ք ըրէ՛ք ձեզ ատողներուն և աղօթեցէ՛ք անոնց համար, որ ձեզ կը չարչարեն ու կը հալածեն, որպէսզի ըլլաք որդիները ձեր Հօր, որ երկինքն է. քանի որ ան իր արեգակը կը ծագեցնէ չարերուն ու բարիներուն վրայ և անձրեւ կը դրկէ արդարներուն ու մեղաւորներուն հաւասարապէս»--Մատթ. Ե. 44-45:

Անհանդուրժելի և դժուարահաճ պատուէրներ են վերոյիշեալ յորդորները, մանաւանդ հայու մը համար, որ ո՛չ միայն բաւած է մահուան շուքի (Մեծ եղեռնի) անապատին մէջ, այլ սպաննուած ու յօշոտուած է մարդակերպ գազաններէն: Չեմ ջանար նսեմացնել հայուն դէպի վերելք բարձրացնող Գողգոթայի զոհողութիւնները, այլ կը փորձեմ և ծիգ կը թափեմ ըմբռնելու մեր Տիրոջ հրահանգը՝ “Սիրեցէ՛ք ձեր թշնամիները” պատուէրը: Որովհետեւ կը սիրեմ Ձիւնը ու կը վստահի՛մ Իր գերբնական իմաստութեան:

Ուղիղ ըմբռնելու համար մեր Տիրոջ պատուէրը, ըմբռնելու ենք սոյն հրահանգը Անոր շրջագծէն ներս: Առաջինս.—մարդասեր Յիսուս Բրիստոս չ'ըսեր. “Սիրեցէ՛ք ձեր վրայ յարձակող, թալանող և ձեր աղջիկներն ու կիները բռնաբարող թշնամիները»: Երկրորդս.—Յիսուս Բրիստոս՝ Իրեն աշակերտող հաւատարիմներուն չի հրահանգեր, ըսելով.

«Կռապաշտ Յազկերտներու բանակը դիմաւորեցէ՛ք վարդահիւս մանեակներով և թող տուէ՛ք որ ձեզ ու ձեր

զաւակները վերադարձնեն Մազտէական հաւատքի»:

Յիսուս Քրիստոսի ունկնդիր ժողովուրդը՝ (Լերան Քարոզը մտիկ ընող հրէաստանի ժողովուրդը) ինքնապաշտպանութեան գացող բանակի մը զինուորները չէին: Յիսուս Քրիստոս հրահանգեց՝ «Սիրեցէ՛ք ձեր թշնամիները»: Այս պատուէրը յարաբերաբար, աշխարհի փաղափական ամենակայուն ու խաղաղ ժամանակաշրջանին տեղի ունեցաւ:

Յիսուս Քրիստոսի ժամանակակից հրեաներու թշնամիները աւելի գաղափարակա՛ն թշնամիներ էին՝ հելլենականութիւնը (յոյն-հռոմէական կրօնահաւատաւիւթեան, որոնց մէջ կը ձուլուէր բազմաթիւ Հրեայ նոր սերունդը) և Սամարացիները, որոնք հրեաներու կողմէ ծանցուած էին որպէս *աղանդաւորներ*՝ իրենց կրօնքը եղծանողները:

Մեծն Աղեփսանդր ու Պոմպէոս զօրավար երբ գրաւեցին Հրէաստանը, երբեք հրեաներու հաւատքին չդպան և կրօնափոխ ընել չջանացին, այլ միայն հարկատու ըրին զիրենք:

Սասանեան պետութիւնը, Բիւզանդական կայսրութիւնը, Արաբական արշաւանքը և թուրք ասպատակող խուժանը ջանացին *հաւատափոխ* ընել հայը, գրաւել անոր ինչքերը և առեւանգել անոր կինն ու զաւակները: Եթէ կը սխալիմ, կարդացէ՛ք Եէնիչերիներու բանակին ծագումը և անոր կազմակերպութիւնը: Նոյնպէս անհասկնալի մնացած է հայերու համար, խաչապա՛շտ և "աստուածապաա՛կ" ցարերու իրար-յաջորդ կառավարութեանց թշնամական դիրքը հայերու հանդէպ:

Մարդկութեան հանդէպ սէրը կամ "մարդասիրութիւն" ը նոր նիւթ մըն է մարդկային փաղափարթութեան և ժողովուրդներու ըմբռնումին մէջ: Քրիստոսէ առաջ, *ամէն օտարական* թշնամի կը սեպուէր: Ընկերասիրութիւնը չէր անցներ փաղափ մը պարիսպներէն դուրս: Մարդասիրութեան գաղափարը՝ սովահար երկիրներու ուտելիք հասցընելը և բարեգործական համաշխարհային հեռակարը, խորհուրդն ու մտայղացումն է Յիսուս Քրիստոսի, որ կը գտնուի "Սիրեցէ՛ք ձեր թշնամիները" հրահանգին մէջ:

Յառաջդիմական և մարդասիրական գաղափարներու և իրողութիւններու ընդհանուր յեղաշրջում մը ստեղծեց Յիսուս և զօրացուց ազատագրական շարժումը, թէ՛ *հոգիի* և թէ՛ *մարմնի*:

Այո, մարդ արարած կը կառավարուի սուրով, իսկ գաղափարով ան կը փաղափարթուի ու հետեւելով աստուածառափ՝ Վարդապետին ան կը դառնայ "Նոր Մարդ"՝ սուրբ նման Մարիամ Մագդաղենացիին ու մարդասէր՝ Զաֆէոսին:

Մարդկային յարաբերութեան մէջ անկիւնադարձ կերտող Յիսուս չ'ըսաւ երբեք. «Սիրեցէ՛ք ձեր երկիրը ասպատակող և ձեզ հաւատափոխ ընող բարբարոս ազգերը»: Աստուածայայտնիչ Վարդապետ Յիսուս չ'ըսաւ. «Սիրեցէ՛ք ներխուժող վայրագ արշաւազօրները»: Յիսուս Զրիստոս խօսեցաւ անհատի՛ն և անհատակա՛ն նախաձեռնութեան մասին: Մեր Տէրը հոգեւորական կամ ֆաղափական ծառայութիւն չ'ըրաւ Հռոմի խորհրդարանին մէջ նման Սենեկայի և Կեսարի: Նազովրեցի Զարովիչը ֆաղափային իշխանութեան աշխարհային գաղափարաբանութեամբ չզբաղեցաւ, այլ ջանաց անհա՛տը փոխակերպել դէպի բարին, դէպի մարդասէրը և դէպի սուրբը:

Յիսուս Զրիստոսի աստուածային խօսքերը և անոնց ամբողջութիւնը երբ սերտենք, չենք կրնար անտեսել Անոր *մահապատիժի* վերաբերեալ խիստ ակնարկութիւնները կամ պատերազմի համար առնուելիք նախազգուշութիւնները: Յաղթական Յարութենէն յետոյ երբ Յիսուս Զրիստոս ուղարկեց իր առաքեալները աշխարհ, որ փարոզեն և ուսուցանեն իր տիեզերական կեանքի ճշմարտութիւնները և ծամբան, պատուիրեց անոնց ըսելով.

«Սորվեցուցէ՛ք անոնց պահել այն ամէնը,
իսկ որ պատուիրեցի ձեզի»--Մատթ. ԻԸ. 20:

Աշակերտներուն առաքելութիւնը ո՛չ թէ իրենց Յարուցեալ Տիրոջ *Բանի մը* ճշմարտանման գաղափարները տարածել և ուսուցանել էր, այլ կեանքի բոլոր ոլորտները թափանցող Զրիստոսյայտնապէս պատուիրեց իր հաւատարիմներուն, որ փարոզեն և ուսուցանեն իր բոլո՛ր պատուէրները:

«Պատուէր» բառը սոյն համարին մէջ իր յուն. բնագրական իմաստով *հրամայել* կը նշանակէ, այլ խօսքով վճռաբեկ ատեանի վճիռ: Մշտաշող Զրիստոս ոչ միայն չի՛ խնդրեր, չի՛ հայցեր կամ խնդրանք չի՛ ներկայացներ իր աշակերտներուն, որ տարածեն իր ծառագայթող յաւերժաբոյր ճշմարտութիւնները, այլ կը *հրամայէ*, որ պահեն բոլո՛ր պատուէրները: Ոչ միայն այն պատուէրները, որոնք հաճելի կը թուին, այլ առաւել անոնք, որոնք ենթակայէն պիտի պահանջեն գերագոյն զոհողութիւն՝ ուրանալ անձը և առնել խաչը ու հետեւիլ Վարդապետին:

Եկեղեցիներ, մանաւանդ Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ բեկբեկաւ ուած են, որովհետեւ իւրաքանչիւր յարանուանութիւն, փոխանակ հմտանալու Զրիստոսի բոլո՛ր պատուէրներուն, կը փարոզէ ու կ'ուսուցանէ իր *նախասիրածը*, իր երկրին հաշւոյն յարմարածը, իր

անդամներուն հաճելի երեւցած պատուէրները և վարդապետութիւնները: Ներկայ եկեղեցիներու մեծ դժբախտութիւնը այն է, որ Բարոզիչներ *առա՛նց աշակերտելու* Յիսուս Զրիստոսի, կը Բարոզեն ու կ'ուսուցանեն ա՛յն ինչ որ աստուածաբան տիտղոսակիրներ յարմար սեպած են: Որպէս ապացոյց յիշեցէ՛ք Գերմանիոյ եկեղեցիները, որոնք թեմեցան Հիթլերեան գաղափարաբանութեան՝ համաշխարհային երկրորդ Պատերազմին:

"Թշնամի" բառին մասին Յիսուս Զրիստոս միայն *«Սիրեցէ՛ք ձեր թշնամիները»* չէ ըսած: Ան "թշնամիներու" մասին յաւելեալ ակնարկութիւններ ալ ըրած է: Զրիստոս՝ իր ճշմարտաբոյր ապրումէն հորիզոն մը բացաւ, որ կը յստակացնէ և մարդկային տրամաբանութեան ու ազգային հարցերու կնճռոտ քննուկը կը լուսաւորէ ու կ'իմաստաւորէ:

Մարդեղութեան փրկարար Զօրութիւն Զրիստոսի խօսքերը պէտք չէ մեկուսացուիս իրարմէ, այլ անոնք գոյութիւն ունենալու են յարաբերութիւններու համակարգով: Զարոզիչ մը կամ Աստուածաշունչ վարդապետող մը համակարգելու է Զրիստոսի տուած պատճառաբանութիւնները և մեկնաբանելու է զանոնք *համադրեալ* նշանակութեամբ: Արուեստն իսկ մտքի և հոգիի նուրբ ու ազնիւ բազմերանգ երեւակայութիւններուն ու ապրումներուն համադրոյթն է:

Տեսնենք թէ յաւերժաւանդ խորհուրդ Յիսուս ի՞նչ կ'ըսէ պատերազմի, մահապատիժի, թշնամիներու, և սուր վերցնելու մասին: Բացաճակապէս ներելի չէ՛ ոեւէ հաւատացեալի մը, Զրիստոսի աշակերտողի մը և վարդապետողի մը համար ըլլալ Բահաճ և միայն ի՛ր հաշույն եկած մէջբերումները ընել ու վերագրել զանոնք մեր Տիրոջ Յիսուս Զրիստոսի:

1. *Պատերազմի* մասին գերագոյն Իրականութիւն Զրիստոս կ'ըսէ.

«Ո՞ր թագաւորը, եթէ պատերազմելու երթայ ուրիշ թագաւորի մը դէմ, նախ չի նստիր և չի խորհիր թէ տասը հազարով կրնա՞յ դիմադրել անոր, որ Բասն հազարով կու գայ իր վրայ: Ապա թէ ոչ, մինչ ան դեռ հեռու է, պատգամաւորութիւն ղրկելով՝ խաղաղութիւն կը խնդրէ» Ղուկ. ԺԴ. 31-32:

Խօսքի և գաղափարի Զօրութիւն Զրիստոս երբ կ'արտայայտուի պատերազմի մասին, Ան չ'արտայայտուիր որպէս *նախաշարժակ* ու գաղթատիրութիւն կերտող բարբարոսի մը մասին, այլ *ինքնա՞*

պաշտպանութիւն փորձող, իր հաւատքը՝ ու արեւակիցները պաշտպանող թագաւորի մը մասին կը խօսի Ան: Ուշադրութեամբ կարդանք Յիսուս Զրիստոսի իմաստուն խօսքերը. "որ Բսան հազարով կու գայ իր վրայ": Խաղաղութեան Իշխան Յիսուս, "տասը հազարով" պատերազմի գացողը կը ներկայացնէ որպէս ինքնապաշտպանութեա՛ն ազատամարտիկը: Ապա թէ ոչ խաղաղութեան Իշխանը պատերազմի կոչ պիտի չ'ընէր:

Որպէս Հայ Զրիստոնեաներ, Աւարայրի ճակատամարտը շփոթելու չե՛նք Արեւմտեան հզօր պետութիւններու անխիղճ գաղթատիրական պատերազմներուն հետ երբ 1830-ին Ֆրանսական կառավարութիւնը բանակ մը ցամաքահանում ընելով գրաւեց Ալճերիան, այն պատրուակով, որ Ալճերիայի բարձրագոյն պետը անարգած էր Ֆրանսայի դեսպանը... : Անգլիա և Ֆրանսա, իրենց շահերէն տարուած, իրենց հոգատարութիւնը պարտադրեցին Արաբներուն վրայ: Բռնատիրական պարտադրութեամբ Մեծն Բրիտանիա գաղթատիրութիւններ հաստատեց Հնդկաստանի և Ափրիկէի մէջ: Եւրոպական պատերազմներուն և ո՛չ մէկը ինքնապաշտպանութեան կամ հաւատքի՝ ազատութեան համար գործուեցաւ, այլ ազահութեամբ յաւելեալ հարստութեա՛ն տիրանալու համար:

Հայ դիւցազուններ, առանց բացառութեան, Տրդատ թագաւորէն ասդին կուուեցան ու մեռան ո՛չ թէ նուաճողական նպատակներու համար, այլ հաւատքի՛, ինքնապաշտպանութեան և ազատօրէն զԱստուած պաշտելու համար:

2. Մահապատիժ: Ի՞նչ կը կարդանք Աւետարաններու մէջ մահապատիժի նկատմամբ:

ա. «Ուրիշներ ալ բռնեցին անոր ծառաները, անպատուեցին ու սպաննեցին: Իսկ թագաւորը, երբ լսեց, բարկացաւ և իր զօրքը դրկեց ու բնաջնջեց սպաննողները և այրեց անոնց քաղաքը»--Մատթ. ԻԲ. 6-7:

բ. Վերջին Դատաստանին--«Այն ատեն ան պիտի ըսէ իր ձախ կողմը եղողներուն. «Անիծեալներ, հեռացէ՛ք ինձմէ դէպի յաւիտեանական կրակը, որ պատրաստուած է Սատանային և իր հրեշտակներուն համար»--Մատթ. ԻԵ. 41:

գ. «Բայց իմ թշնամիներս, որոնք չէին ուզեր որ ես թագաւորեմ իրենց վրայ, այստեղ բերէ՛ք և սպաննեցէ՛ք իմ առջեւս»--Ղուկ. ԺԹ. 27:

Դ. «Եւ անոնց (չարերուն) թիւը ծովու աւազին չափ է. անոնք պիտի ելլեն երկրի ամբողջ լայնութեան վրայ և պիտի շրջապատեն սուրբերու բանակներն ու սիրելի

Բաղաճը: Եւ երկինքէն, Աստուծմէ կրակ պիտի իջնէ ու պիտի լափէ զանոնք և անոնց զօրագլուխը Սատանան, որ մոլորեցուց զանոնք. ան պիտի նետէ զանոնք կրակի և ծծումբի լիճին մէջ, ուր կը գտնուէր գազանը, ինչպէս նաեւ սուտ մարգարէն»--Յայտ. Ի. 8-10:

«Իսկ գալով ծոյլերուն (աստուածային տաղանդը չգործածողներուն) ու անհաւատներուն, ոճրագործներուն և պոռնիկներուն, կախարդներուն և կռապաշտներուն, հմայողներուն և բոլոր ստախօսներուն՝ ամբարիշտներուն, անոնց բաժինը ծծումբով և կրակով այրող լիճին մէջ է՝ որ երկրորդ մահն է»--Յայտ. ԻԱ. 8

Արշալոյսի պէս Բնիւշ Յիսուս, բացայայտեց երկնաւոր Հօր սէրը, ողորմածութիւնն ու երկայնամտութիւնը հանդէպ մարդ արարածին, ո՛չ որովհետեւ Աստուած միամիտ, դիւրահաճ (naive) և վճռականութիւն չունեցող Արարիչ է, այլ՝ «Աստուած ուզեց ցուցնել իր բարկութիւնը և յայտնի դարձնել Իր զօրութիւնը, ան որ մեծ համբերատարութեամբ համբերութիւն ցոյց տուաւ կորստեան համար պատրաստուած բարկութեան անօթներուն հանդէպ, որպէսզի յայտնի դարձնէ իր փառքին հարստութիւնը ողորմութեան անօթներուն վրայ զոր պատրաստեց փառքին համար»--Հովմ. Թ. 22-23:

Հայաստան աշխարհ նահատակներո՛ւ երկիր է, սուրբերու աղօթքով թաթաւուած և մարտիրոսներու արեամբ ոռոգուած: Եթէ կը կարծուի, թէ մեր անգերեզման նահատակները մեռան ու կորան, այդ կարծիքը ո՛չ միայն անհաւատութիւն է, այլ անմտութիւն և անտրամաբանութիւն: Քրիստոնէութիւնը հարուստ է գիտակցակա՛ն նահատակութիւններու հերոսական օրինակներով: Իր թիւին համեմատութեամբ, հայութիւնը առաւելագոյն նահատակութիւնը տուած է:

Աստուած, որքան որ սէր է, ողորմածութիւն և գթութիւն, Անոր արդարութիւնն ու իրաւունքը նոյնքան ալ սուր է ու վճռական: Մեր սուրբերն ու նահատակները հերոսաբար, յոյսով ու հաւատով Բաղնիկին հայ Գողգոթայի խաչելութեան և նահատակութեան առաջնորդող ճամբայէն: Վարդանի նահատակութեամբ Աւարայրի ճակատամարտը չէ՛ վերջացած: Անոնց՝ 1036 մարտիրոսներուն վրայ աւելցած են հազարաւորներ, որոնք Յարութեան Առաւօտուն պիտի լսեն կենդանացնող կարգախօսը իրենց Տիրոջ որ պիտի որոտայ ու թնդայ.

**«Ձեր դարաւոր շիրիմներէն վե՛ր կացէ՛ք,
ազատութեան նահատակներ»:**

3. Ժամանակաւորը յաւիտենականին հետ կամրջող Յիսուսի խօսքերն ու պատուէրները ո՛չ պարզ են ու ոչ ալ կնճռոտ, այլ *խորաբնին*: Պատճա՞ռը: Որպէսզի Սատանան՝ ճշմարտութեան հակառակորդը, իր բոլո՛ր խորամանկութիւնովն ու ամբարտաւանութեամբ շփոթի ու իր ռազմավարութեան մէջ ձախողի: Աստուած Իր Սուրբ Հոգիով կրնայ բացատրել՝ Իր Միածին Որդւոյն յայտնութիւնները աղերսող հաւատարիմ ծառաներուն:

Նազովրեցի Մարգարէն Իր մատնութենէն քանի մը ժամ առաջ կ'արձակէ երկու հակադրական կարծուած պատուէրներ.

ա. Յիսուս ըսաւ անոնց. *«Երբ ձեզ դրկեցի առանց քսակի, մախաղի և կօշիկներու, միթէ՞ ոեւէ բանի կարօտ մնացի՞ք»*: Եւ անոնք ըսին. *«Եւ ոչ մէկ բանի»*: Ապա ըսաւ. *«Իսկ հիմա ով որ քսակ ունի՝ թող առնէ. նոյնպէս և՛ մախաղ. իսկ ով որ չունի՝ թող ծախէ իր զգեստները և իրեն համար սուր գնէ»*--Ղուկ. ԻԲ. 35-36:

բ. Եւ ահա Յիսուսի հետ եղողներէն մէկը ձեռքը երկարեց և իր սուրը հանեց ու հարուածեց քահանայապետի ծառային և կտրեց անոր ականջը: Այն ատեն Յիսուս ըսաւ անոր. *«Քու սուրդ ետ իր տեղը դիր, որովհետեւ անոնք որ սուր կ'առնեն՝ սուրով պիտի իյնան»*--Մատթ. ԻԶ. 51-52:

Երբ քննադատելու մտքով կամ հպանցիկ ակնարկով դիտենք Յիսուս Քրիստոսի զոյգ հրահանգները, անոնք այնպէս կը թուին մեզի, թէ Ան շփոթութեան մէջ է, կամ գաղափարական հակադրութեան:

Հայ ազգային դրօշը հակադրութիւն մըն էր մինչեւ վերջերս, իսկ այսօր ան դադրեցաւ մտածողական ներհակութիւն ըլլալէ ու դարձաւ համայն հայութեան հպարտանքը: Նոյնպէս ալ մեր Փրկչին վերոյիշեալ երկու հակադիր կարծուած պատուէրները իրար կը լրացնեն, եթէ թափանցենք սոյն պատուէրներուն խորքը:

Մարդկային ողբերգութեան տրաման ապրող Յիսուսի, առաջին պատուէրն էր. *«Թող ծախէ զգեստները և իրեն համար սուր գնէ»*: Ինչո՞ւ: Որպէսզի զինուած ըլլայ, ոչ թէ գործածելու համար, այլ միայն *ի հարկին*: Լուսեղէն Յիսուսի երկրորդ պատուէրն էր, Գեղսէմանիի պարտէզին մէջ. *«Քու սուրդ ետ իր տեղը դիր, որովհետեւ անոնք որ սուր կ'առնեն՝ սուրով պիտի իյնան»*: Մեր Տէրը չի՛ պատուիրեր որ սուր չվերցնեն: Ան սուր գործածելը չ'արգիլեր, այլ *հետեւա՛նք* կը նախաձայնէ՝ *«սուրով պիտի իյնան»* ըսելով:

Այլ խօսքով, եթէ կ'ուզես պաշտպանել հաւատիդ և ընտանիքդ

սուրով, մի՛ ակնկալէր, որ բու արդար կռիւիդ համար դուն *անպարտելի* պիտի ըլլաս: Մի՛ կարծէր որ հաւատքի պատերազմին մէջ դուն պիտի *չվնասուիս*: Եթէ Հայրենիքի և հաւատքի ինքնապաշտպանութիւն պիտի փորձես, գիտցած եղիր, որ կրնաս դո՛ւն ալ սպաննուիլ: Այս աշխարհի իշխանութեան շրջանին, ես իրաւունք չունիմ բեզ պաշտպանելու, եթէ սուր վերցնես: Եթէ մեռնիլ յաճճկ'առնես, կրնաս սուր վերցնել...:

Ոչ որովհետեւ Սատանան աւելի հզօր է Աստուծմէ, այլ այս աշխարհը ներկայիս Սատանայի իշխանութեան ներքեւ է: Օրինակ, Միթէ Իրանի Այաթոլլա բռնատէրը Ամերիկեան պետութենէն աւելի՞ զօրաւոր էր, որ Միացեալ Նահանգները չկրցան ազատագրել իրենց դեսպանատան առեւանգուած պաշտօնեաները: Ո՛չ, այլ Միջազգային Օրէնքներ կան, որոնք պարտ էին յարգուիլ:

Յիսուս Զրիստոսի ժամանակակից հրեայ ժողովուրդի ենթագիտակցութեան մէջ, Դանիէլ մարգարէն ու իր երեք ընկերները՝ Սեդրաֆ, Միսաֆ և Աբեղնագովի մահուանէ զերծ ըլլալը խոր ազդեցութիւն գործած էր, մանաւանդ ծայրայեղ հրեայ ազգայնականներու մտքին վրայ:

Երբ համակարգենք տրուած պատճառաբանութիւնները և արտաբերենք անոնց *համադրակա՛ն* նշանակութիւնը, մենք զմեզ մօտեցած կը զգանք մեր Տիրոջ պատուէրներու *խմաստին* և անստուեր Լոյս Յիսուսի մէջ կ'անհետանան հակադրութիւնները: Ներհակ և իրերամերժ կարծուած գաղափարներն ու պատուէրները կը դառնան իրար լրացուցիչ ու կը մասնակցին ու կը գեղեցկացնեն հարստացնելու ըմբռնումի ծանապարհը: Մարդկային հոգին բարդ է, անոր ըմբռնումներու, ապրումներու ձեւերն ու կերպերը բազմակողմանի են: Անոնց իւրաքանչիւրը իր արտայայտութեան և հասկացողութեան լեզուն և առանձնայատկութիւնները ունի: Հաւատացեալի մը ըմբռնումը պարտի գոյանալ գիրին և գիրէն անդին *հոգեկա՛ն բխումներու ծամբով*:

ՍԻՐՈՅ ՀՐԱՊՈՅՐԸ

“Սիրոյ հրապոյր” բառերը անբաժանելիօրէն զուգորդուած են: Չենք կրնար «սէր» բառը գործածել առանց «հրապոյր» բառին: Ինչպէ՞ս կարելի է սիրել առանց հրապուրուելու, կամ հրապուրուիլ և չ’սիրել:

Սիրոյ հրապոյրը՝ տիեզերքի սկզբնապատճառը կարելի է կոչել: Սէրը իր գոյութիւնը կ’արտայայտէ ոչ միայն հոգեկան և իմացական տարածութեան մէջ, այլ նոյնիսկ բնութեան ամենայնեւին բջիջին և հիւլէին մէջ ալ: Տարրալուծարանի մէջ երբ հիւլէները տաճանա՝ իրարու կը մօտենան, կը ջանան իրարու մէջ միաձուլուիլ: Այս ձգողական գործառնութեամբ մետաղները կը հալին և կը կազմեն ձուլածոյ ամբողջութիւն մը:

«Սէր»ը՝ իր նախնական և բնական կացութեան մէջ կարելի է անուանել «ձգտում» կամ մղում մը: Սոյն «ձգտում»ն ու մղումը եթէ կ’ուզենք «սէր» անուանել, պարտաւոր ենք սոյն ձգտումին կցել «իմացականութիւն և գիտակցութիւն»: Ինչպէս նախակրթարանի ուսանող մը չի կրնար համալսարան մտնել առանց վկայականի, նոյնպէս «ձգտում» մը կամ մղում մը առանց իմացական և զգացողական գիտակցութեան չի կրնար բարձրանալ մարդկային «սիրոյ» ծանաչողութեան:

Ի՞նչ է սէրը:

Ինչպէ՞ս բնորոշել «սիրոյ հրապոյր»ը կամ սիրելիութիւնը: Որքա՞ն կը հասկնանք սիրոյ խորհրդագրաց իսկութիւնը: Հոգեկա՞ն և բարոյակա՞ն տպաւորութիւններու զգայնութիւնն է, թէ մարմնական և նիւթական, թէ երկուքին համադրական զգայնութիւնը: Զգացո՞ւմ է, թէ փորձառական գիտակցութիւն: Խորհո՞ւրդ է, թէ իրողութիւն: Պատահական ծշմարիտ եղելութիւն մըն է, թէ երազանք կամ քննուշ երեւակայութիւն:

Վիպասաններո՞ւ մտալոյցում է, թէ հանճարեղ երաժիշտներու երեւակայութիւնը այնպէս ինչպէս Թրիսթան և Իզոլտա, կամ Տայ Վալֆիլիի որոնք թատերական հոյակապ գլուխ գործոցներ են: Թէեւ ողբերգական, սակայն մարդկային հոգիները յուզող և զանոնք իրենց թմբիւրէն սթափեցնող և շարժող դիւցազներգութիւններ: Նոյնիսկ եթէ մտալոյցումներ ըլլան անոնք, վերոյիշեալ դիւցազներգութիւնները, ծանչնալու ենք որպէս *ցոլացումները* ծշմարտութեան և իրողութեան:

Սէրը այնքա՞ն մեծ է, հզօր, վսեմ և հմայագեղ որ աւետա՞

րանաշունչ առաքելը կը համարձակի զԱստուած կոչել ՍԷՐ: Բացի Զրիստոնէութենէ, բոլոր մնացեալ կրօնները՝ զԱստուած այնքան անմատչելի դարձուցած են մարդոց, որ սիրոյ ֆնֆուշ յարաբերութիւնը անհաղորդ կը դառնայ Արարիչի և արարածի միջեւ: Յիսուս՝ զԱստուած մօտեցնելով մարդոց և Ինֆզինֆ կամրջելով անոնց հետ Իր Միջնորդութեամբ, ոչ թէ զԱստուած նուաստացուցած կամ փոքրացուցած եղաւ, այլ՝ մարդը հաշտեցուց իր Արարիչ Աստուծոյն հետ:

Բազմապիսի երեսակներով առարկայ մը, երբ ներկայացուի միայն մէկ երեսակովը որպէս ամբողջութիւն, կը դառնայ անճիշդ և խաբէական: Դժբախտաբար մերօրերուն, սէրը կը ներկայացուի հանրութեան որպէս հոլանի մորթ և միս, բնաջնջելով անոր ֆնֆուշ խորհրդապաշտութիւնը որ ակնադբիւրն է իր հրապոյրին և շնորհին:

Այս չի նշանակէր թէ Զրիստոնէական հաւատքը կ'ուրանայ մարմնական կամ սեռային սէրը: Ո՛չ երբեք: Հաւատացեալի մը համար ամուսնական խորհուրդը սրբացուցիչ և նուիրական սէր է: Այս նուիրական սուրբ սիրոյ *նուազումը* և զանցառութիւնը պատճառ կ'ըլլայ անհաւատարմութեան և ամուսնալուծման:

Ընդհանուր տիեզերքի տարածֆին՝ մի միայն սէրն է որ գործածուելով և սպառելով կը դառնայ անսպառ: Հետեւաբար այն ամուսները որ կ'ուզեն ցմահ երջանիկ ապրիլ, պարտաւոր են սիրել զիրար: Որովհետեւ այս եզակի և բացառիկ սէր կոչուած իրողութիւնը կը փճանայ, բոլորովին կը հատնի և իր դերը կատարելէ կը դադրի երբ չի գործածուիր: Որպէս փաստ, բազմաթիւ է այն ամուսնալուծուածներու թիւը որոնք իրար *տեսնե՛լ* անգամ չեն փափափիր:

Սիրելը՝ ներգործական "բայ" մըն է, այսինքն գործօ՛ն ըլլալ, և ոչ կրաւորական կեցութիւն:

Զրիստոնէական հաւատքի մէջ՝ որ է Յիսուսի ապրումը, սէրը նկարագրուած է որպէս հոգեկան անձնուրացութիւն և սպասաւորութիւն, որուն ակնադբիւրն է Ի՛նքն Աստուած Իր անյիշաչար սիրոյ ներողամտութեամբ հանդէպ համայն մարդկութեան: Աստուածային սէրը անսպառ դարձնող զօրոյթը, Աստուծոյ սիրոյն շարունակական սպառումն է հանդէպ մարդաշխարհի՝ *Բեզի՛ և ինծի՛*: